

Ik sta hier als gereformeerd theoloog. Maar ook als kleinzoon van grootouders, die in de zestiger jaren buiten verband raakten. En als kind van ouders die in de nadagen van de scheuring traumatiserende dingen doormaakten. Toen ik ooit mijn oma vertelde dat ik in Kampen theologie wilde gaan studeren, zei ze: 'ik denk dat (mijn toen al overleden) opa dat heel mooi gevonden zou hebben'. Later vroegen de kerken mij, voordat ik mijn ambt mocht bekleden, om zonder innerlijke reserve de gereformeerde belijdenissen te ondertekenen, daaraan trouw te blijven, en die leer uit te dragen. Herhaaldelijk heb ik in diverse gemeenten die belofte opnieuw en van harte afgelegd. Ik sta daarom hier als confessioneel-gereformeerd dienaar van het goddelijke Woord. Dus niet als representant van een kerk, of een kerkenraad, niet die van Veenendaal-West, en ook niet die van Urk.

KERK-orde tegen het Licht.

1. Je kunt maar één keer een eerste indruk maken (bij een sollicitatie b.v.). Maar je kunt ook maar één keer een laatste indruk achterlaten. En zo staan de laatste beelden nog op hun netvlies gebrand; en Zijn laatste woorden zullen ze hun leven lang niet meer vergeten.

'Mij is toevertrouwd alle zeggenschap in de hemel, en op de aarde. Trek er onder mijn mandaat op uit, de wijde wereld in; en leer de volken zich te houden aan mijn onderwijs'(Matth. 28:18-20). 'En Hij hief zijn handen op en zegende hen; en terwijl Hij hen zegende, steeg Hij omhoog en werd in de hemel opgenomen, om plaats te nemen aan de rechterhand van God' (Lucas 24:50-51). Weer Thuis in de Lichtwereld.

Nog één keer liet Hij zich oogverblindend zien aan een select gezelschap. Z'n achtervolger werd onderweg naar Damascus plotseling omstraald door een licht uit de hemel (Hand. 9:3).

En Hij verschijnt in volle glorie bij Zijn openbaring aan Johannes, voor de kerk in de verdrukking (Opb. 1:10-20). Ogen als vlamvend vuur, z'n stem een donderende waterval, Johannes stort lijkbleek ter aarde. Zijn majestueuze gestalte wandelt tussen Zijn gemeenten op aarde, te zien als kandelaren.

KERK-orde. Het woord kerk is afgeleid van kuriakè: van de Heer.

Het gaat dus altijd om de orde die recht doet aan Jezus Christus in zijn glorie. Om Zijn recht op aarde. Ook in ons kerk-zijn. Om zijn vrede in ons midden. Daarom schrijf ik Licht met een hoofdletter. De orde in de kerk dient Zijn Licht, Zijn liefde, Zijn recht en Zijn vrede te weerkaatsen.

---

¹ Deze lezing over de nieuwe Kerkorde voor de te fuseren kerken van de GKv en NGK is vanwege de beperkte spreektijd in verkorte vorm gehouden op Urk op 19 november 2022. Naderhand is in diverse noten een en ander nog uitgewerkt.

Dat gezichtspunt is fundamenteel en onmisbaar. Jezus Christus `bewijst zich vanuit de hemel als Hoofd van Zijn christelijke kerk op deze aarde, door wie de Vader alle dingen regeert`.² Kerk-regering betekent: Hij heeft het voor het zeggen. Het gaat om Zijn aansturing en heilzaam recht in ons midden. Dat *primaire basis-principe* in een gereformeerde kerk-orde hoor je onmiskenbaar terug aan het begin van de huidige GKV-orde.

A. de kerken

A1 eenheid van geloof en belijden

- A1.1 De Gereformeerde Kerken in Nederland zijn onderling verbonden in eenheid van het christelijk geloof, in gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift.
- A1.2 Zij aanvaarden met de oude christelijke kerk de Apostolische Geloofsbelijdenis, de geloofsbelijdenis van Nicea en de geloofsbelijdenis van Athanasius. Met de kerk van de Reformatie aanvaarden zij bovendien de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus en de Dordtse Leerregels als betrouwbare samenvatting van de christelijke leer.

A2 vrede

- A2.1 In de kerk van Christus moet alles op gepaste wijze en in goede orde gebeuren, zodat de vrede wordt gediend.
- A2.2 Allen staan onder de ene Heer, Jezus Christus, het hoofd van zijn kerk. Geen persoon of kerk mag een andere persoon of kerk overheersen.

Jezus Christus is het Hoofd, je zou bijna in alle eerbied kunnen zeggen 'Opperhoofd' van zijn kerk op aarde. Hij openbaart zichzelf in de Heilige Geschriften. De wezenlijke inhoud ervan heeft de kerk in haar belijdenissen betrouwbaar onder woorden gebracht. Op aarde leeft zij immers in *ge-hoor*-zaamheid aan Hem, haar Heer. Dat is haar leven. Hij is de enige die zeggenschap over haar heeft. Daarom regeert Zijn Woord en mag er geen sprake zijn van andere *over-heer*-sing, ook niet binnen de kerk zelf. Vanwege Hemzelf en Zijn aanwezigheid in ons midden dient alles ordelijk en vrede-lievend te gebeuren. Alles valt terug te voeren op Zijn mandaat en Zijn Heer-schappij. Zo wordt dat lang niet altijd onderkend en gelovig beleefd. Het Nederlands Dagblad b.v. verklaart de verschillen tussen de GKV en de huidige NGK vanuit een cultuurverschil: "De ene gemeente ziet het als afspraken waaraan je je moet houden, de ander gebruikt het als een richtlijn waarmee met enige vrijheid kan worden omgesprongen."³ Een hooggeachte synode-afgevaardigde typeerde de kerkorde als "toch vooral een zakelijk document dat alleen uit de kast gehaald wordt als ergens problemen zijn."⁴ Dat is wat mij betreft te aards gedacht en te menselijk bekeken.

Tegen deze achtergrond was het daarom bizar te ontdekken dat in de concept-KO voor de fusie-kerk Jezus Christus niet meer helder en *in functie* in beeld komt als *het Hoofd* van Zijn kerk.⁵ "De Nederlandse Gereformeerde Kerken bestaan door Gods genade", luidt nu de eerste zin, in art. A1.1. Dat is helemaal waar, maar het klinkt ook onpersoonlijk; voor mijn gevoel wat bleek en bloedeloos, omdat in zo'n zegswijze de Persoon van Jezus Christus niet functioneert als *Hoofd* van het

---

² Heidelbergse Catechismus antw. 50, over de waarde van Christus' hemelvaart voor ons op aarde.

³ Nederlands Dagblad, 11 november 2022.

⁴ Reformatorisch Dagblad 12 november 2022.

⁵ Deze uitspraak tijdens de lezing werd door het Nederlands Dagblad los van deze context geciteerd (ND 21-11-2022). Via Twitter kwamen meteen verontwaardigde reacties los. Alsof ik zou beweren dat Jezus Christus niet in beeld kwam en genoemd werd; of dat de NeGK Jezus Christus niet zou erkennen. En in de pas heel recent toegevoegde preambule is toch allerminst sprake van een bleke en bloedeloze focus: "De Nederlandse Gereformeerde Kerken willen kerken zijn waar Jezus Christus centraal staat. Hij is onze levende Heer."

Maar deze reacties illustreren juist het probleem: het Hoofd-zijn van Jezus Christus, zijn Heer-schappij en de consequenties voor de orde in Zijn kerk worden niet gezien, begrepen en doordacht. Formeel staat Jezus Christus in deze kerkorde ogenschijnlijk centraal (er wordt wel naar Hem dóórverwezen), maar niet materieel: de formuleringen beginnen - zeker in de Toelichting van 2019 - niet vanuit Hem, maar voortdurend bij onszélf, bij óns verlangen, ónze intentie en ónze actie.

lichaam, als Degene die zijn kerk op aarde vergadert, beschermt en onderhoudt.⁶ 'Genade' is daarbij ook wel een wat abstract, vaag en nog niet nader ingevuld begrip. Wat bedoel je er precies mee? De volgende zin luidt dan: "Zijn Geest verbindt de kerken in één geloof: het ware geloof in Christus Jezus, Gods Zoon, onze Heer."

Ook dat is waar; er is geen woord mis mee. Maar er mist natuurlijk wel iets wezenlijks. Het gaat wel over onze geloofsactiviteit van beneden af; maar niet meer over Zijn actie vanuit de hemel om ons in Zijn gemeente bij elkaar te krijgen.

En zo luidt dan vervolgens art. A3.1: 'de kerken hanteren een gezamenlijke kerkorde, die de onderlinge omgang en het recht in de kerken beschrijft.'⁷ Het klinkt allemaal horizontaal.

Geen woord over het grote, spirituele geheim: Jezus Christus als Hoofd. Hij komt niet in beeld als degene die vanuit de hemel zijn gemeente op aarde vergadert; of dat een kerk-orde bovenal dient om ruimte te geven aan zijn heerschappij, en vrije doorgang te verlenen aan Zijn Woord (W. van 't Spijker). Het recht in de kerk wordt niet verbonden aan Jezus Christus, maar blijft in het platte vlak hangen van onze onderlinge omgang, ons gezamenlijk verlangen en het samen afgesproken recht.

Maar de orde in de kerk dient niet alleen de *onderlinge* vrede, maar bovenal onze vrijheid *in Christus* te bewaken en aan Zijn Woord ruimhartig doortocht te verlenen. Want wanneer het Hoofd vervaagt en Zijn aansturing wegvalt, wordt het lichaam al gauw geregeerd door andere krachten en impulsen.

2. Geest én Woord.

De Zoon van God – dus hier niet de naam aardse naam Jezus; zelfs niet de messiaanse titel Christus, maar de tweede Persoon in het goddelijk drie-enig Wezen - vergadert voor Zich een gemeente, door Zijn Geest en Woord, in de eendracht van het ware geloof. Zo belijden we dat als kerken met elkaar.

Zondag 21

Vraag 54: Wat gelooft u van de heilige, algemene, christelijke kerk?

Antwoord: Dat de Zoon van God¹ uit het hele menselijke geslacht² Zich een gemeente³, die tot het eeuwige leven uitverkoren is⁴, van het begin van de wereld tot aan het einde⁵ vergadert, beschermt en onderhoudt⁶. Hij doet dit door zijn Geest en Woord⁷ in eenheid van het ware geloof⁸.

Ons samen-komen wordt voorafgegaan door ons samen-gebrácht worden.⁸

De Zoon van God initieert hoogstpersoonlijk dat proces!! Dáártoe heeft hij van Zijn Vader wereldwijd mandaat ontvangen. En Hij doet dat in de kracht van Zijn Geest; door middel van Zijn Woord. Die twee trekken samen op! Ze zijn als een twee-eenheid met elkaar verstrengeld en hecht verweven. Ook dat is een diep-gereformeerd basis-motief, de harteklop van de Reformatie: de Heilige Geest van God werkt naar zijn welbehagen op aarde *in, door en met het door Hem geademde Woord*.

⁶ Heidelbergse Catechismus zondag 21 antw. 54.

⁷ In het blad Nader Bekeken reageerde ik hier in december 2019 op: "Opvallend is ook dat het voortdurend gaat over 'de kerkorde', als iets onpersoonlijks, een reglement, als 'het recht': 'De kerken hanteren een gezamenlijke kerkorde, als beschrijving van het recht in de kerken en als regelgeving voor de onderlinge omgang' (concept art. A3.1). Alsof het recht op zichzelf staat! Maar het gaat toch principieel altijd om de kerk zoals die van Jezus Christus is? Het is zijn recht in de gemeente, die kostbaar is omdat die door Hem gekocht is en betaald met zijn eigen offerbloed (Hand. 20:28). Ik mis in de toelichting het enthousiasme, de verwondering, de eerbied en de liefde voor dit recht van Christus óp zijn gemeente en ín zijn gemeente. Hij mag toch zeker wel heersen? De aanduiding van Christus als Hoofd van zijn kerk valt in de nieuwe kerkorde nergens! Dat is meer dan een pijnlijk gemis dat je even kunt wegwerken middels een cosmetische aanpassing. Deze spirituele dimensie als het geheim van kerkelijk recht werkt onvoldoende door in het geheel."

⁸ In theologentaal en om met K. Schilder te spreken: ons samen-komen op aarde (latijn: coetus) is gehoorzaam gevolg geven aan en vloeit voort uit het als kudde samen-vergaderd worden (latijn: con-gregatio) door Jezus Christus vanuit de hemel. Jezus is de grote, goede 'Herder van de zielen'(1 Petrus 2:25).

Natuurlijk is dat een complex gebeuren. Hoe werkt dat? Kun je dat misschien een beetje ontrafelen? Geest én Woord? Dus niet alleen door de Geest, als een wat ongrijpbaar wezen. Waarbij je vervolgens zomaar de Geest kunt associëren met je eigen geest; of je eigen gevoel. Dan raak je verzeild in een oude dwaling en kom je in het vaarwater van het spiritualisme terecht. Wikipedia omschrijft dat als de opvatting 'die een direct contact tussen de ziel en God, zonder tussenkomst van bemiddelende figuren, teksten of rituelen, als primair ziet.'

Om het met Van Genderen te zeggen: bij spiritualistische stromingen treft het ons dikwijls dat de Geest tegenover de letter gesteld wordt. Woord van God in de ware zin is het Woord dat de Geest in onze harten spreekt. Bavinck merkt daarbij op dat de verheffing van het inwendig boven het uitwendig woord altijd leidde tot vereenzelviging van de Geest met het natuurlijk licht van rede en geweten. Tegenover Rome en allerlei geestdrijvers houden wij staande, dat we op de Schrift aangewezen zijn. De Geest bindt ons aan het Woord, dat zijn eigen Woord is. De gelovigen komen daar nooit bovenuit. Tegenover het Woord van God worden zij nooit zelfstandiger, maar veeleer hoe langer hoe afhankelijker! Onder verwijzing naar Calvijn, oudere gereformeerde theologen en Bavinck schrijft hij dan: "Niemand kan zelfs ook maar de geringste smaak van de rechte en gezonde leer verkrijgen dan die een leerling van de Schrift geweest is. Hoe licht glijdt onze menselijke geest uit en hoe groot is zijn neiging tot allerlei soort van dwaling! Als de Schrift niet noodzakelijk zou zijn en haar centrale plaats zou verliezen, dan zou er iets anders in het middelpunt komen te staan: de kerk (Rome), de geestelijke mens (spiritualisme), de religieuze gemeenschap (Schleiermacher) of de eigen mening (en ik voeg toe: de eigen tijd of de eigen cultuur) van de mens."⁹

Een voorbeeld: op de vraag of hij een kerkorde wel nodig vond, gaf een GKV-collega met lichte aarzeling te kennen dat het wel goed is om dingen vast te leggen. "Als er maar wel ruimte blijft om zelf na te denken en nieuwe inzichten ruimte te geven. Waarbij ik grote verwachting heb van wat de Geest ons ook in deze tijd wil geven."¹⁰ En zo gebeurt het: de Geest krijgt een eigen stem, en middels ons denken zal Hij ons ongetwijfeld verrassen. Het nieuwe en verrassende krijgt bijna op voorhand Zijn aureool.

Is dat slechts een incident? Op vrijdag 11 november buigen de Landelijke Vergadering en Generale Synode zich over een inleiding op de kerkorde. Het Reformatorisch Dagblad deed verslag: Steun was er evenmin voor een voorstel van ds. W. M. van Wijk (samenwerkingsgemeente Deventer) om in de inleiding op de kerkorde niet alleen te spreken over „het verlangen van de gelovigen” en over „ruimte voor Gods Geest Die ons verrast”, maar in deze tekst ook op te nemen dat de nieuwe NeGK „ernaar verlangt in gehoorzaamheid kerk van Jezus Christus te zijn.” Voor dat voorstel was zelfs zo weinig steun dat het niet in stemming gebracht kon worden.

Dat laatste is wel heel opmerkelijk: het verlangen 'naar kerk-zijn in gehoorzaamheid aan Jezus Christus' vindt vrijwel geen steun in de gezamenlijke vergadering! De focus is duidelijk verlegd. De gehoorzaamheid aan Jezus Christus moet wijken voor het verlangen van de gelovigen en voor de Geest, die ons mag verrassen.¹¹ Dat klinkt vroom. Maar is het ook bijbels en gezond gereformeerd?

---

⁹ Dr. J. van Genderen en dr. W.H.Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, p. 110-111.

¹⁰ *Nederlands Dagblad*, 11 november 2022.

¹¹ *Reformatorisch Dagblad*, 11 november 2022. De focus glijdt hier van openbaring naar ervaring, van geloof naar gevoel. De gezamenlijke vergadering geeft daarmee een treffende illustratie van de ontwikkeling, die Wim Dekker onlangs 'de emotionalisering van het geloofsleven' noemde (*Nederlands Dagblad*, 26 november 2022). "Hoezo moet ik verzoend worden? Het gereformeerde godsbeeld werd ingewisseld voor dat van een lieve vader bij wie je op schoot kruipt, die mij troost en bij wie ik in slaap kan vallen. (...) Het geloof wordt pas relevant als mensen God ervaren. De God zoekende mens kwam in het middelpunt te staan. Hoe hij twijfelt, verlangt, vindt en gevonden wordt. Je gaat niet naar de kerk voor een ortho-doxe waarheid, maar om opgeladen te worden. (...) Het monster van de secularisatie heeft zijn klauwen nu ook in de orthodoxe kerken gezet. De kerkverlating is huizenhoog. De vanzelfsprekendheid van het gereformeerde geloof en een christelijke leefstijl is weggefallen. (...) De boodschap is allang niet meer in graniet gebeiteld. Wat wij geloven is diffuus geworden. Een vat vol zoekrichtingen, vermoedens, verlangens, waar zo nu en dan wat licht vanuit de

De gereformeerde theologie hield het door de eeuwen heen bij elkaar en met elkaar verweven: door Zijn Woord én Zijn Geest.

Dus ook niet alleen door middel van het Woord; als een uitwendige instantie, een stem van buiten. Waarbij je elkaar met bijbelsteksten ongenadig hard de waarheid kunt zeggen, op het scherpst van de snede kunt bestrijden of elkaar om de oren kunt slaan met kerkorde-artikelen, alsof we leven in een regeltjeskerk. Zomaar kom je terecht bij het biblicisme. Ook dat is gereformeerden niet vreemd.

Geest én Woord: dat geloofs-mysterie moet je ongeschonden bewaren en altijd blijven honoreren. Ook door het heel persoonlijk te houden: de Geest uit God werkt in, met en door het door Hem geádemde Woord *in ons*. Hij is wel vrij, maar heeft in Zijn welbehagen óns daaraan gebonden. Dat door Hem geádemde Woord laat Hij steeds opnieuw tot leven komen.¹² Het is levend, krachtig en scherper dan een tweesnijdend zwaard (Hbr. 4:12). Dáárdoor opent Hij onze ogen en leidt Hij ons steeds weer binnen in de waarheid, de werkelijkheid van de levende God.¹³ De Geest spreekt niet vanuit zichzelf, maar neemt het uit Christus en is erop uit om Jezus Christus te verheerlijken (Joh. 16:13-14). Op dit punt vallen belangrijke, uiterst wezenlijke beslissingen.¹⁴ Want wanneer de stem van de Geest losgezongen raakt van het geopenbaarde en geboekstaafde Woord, gaat meteen de deur open voor de doperse stem van het 'inwendig licht' dan wel voor Schriftkritiek en sluipende vrijzinnigheid.¹⁵

---

openbaring door straalt. (...) Meer dan ooit is ons geloof een geïndividualiseerd geloof. De god in mijn persoonlijke geloof is mijn persoonlijke god geworden, passend bij mijn verlangens en mijn ervaring met hem of haar. Ondertussen groeit de onzekerheid over zijn bestaan. Ben ik uiteindelijk niet zelf god in het diepst van mijn gedachten? Het geloof sijpelt tussen je vingers weg." En zo vormen in onze tijd post-modernisme, emotionalisme en spiritualisme met elkaar een driestrengs gevlochten koor, dat de kerk van Christus in hoog tempo wegsleept van het Woord. Het is de geest van deze eeuw.

¹² Meer daarover bij prof. H. van den Belt en dr. Dolf te Velde, in het boek *Het Woord in geding*, hst. 2 en 4.

¹³ Deze vaak op de klank af geciteerde tekst uit Joh. 16:13 bedoelt niet te zeggen dat de Geest lós van het Woord of ná de afsluiting van de Godsopenbaring en canon van de Bijbel alsnog een eigen, zelfstandige stem krijgt, waardoor er ná Pinksteren sprake zou zijn van *een voortgaande openbaring*. We zouden ons in dat geval voor ónze nieuwe inzichten op de Geest kunnen beroepen en het in onze eigen tijd en in ónze cultuur beter weten dan bijvoorbeeld Paulus.

¹⁴ C. Trimp heeft zich ook daar al indringend mee bezig gehouden, zie zijn boek *Betwist Schriftgezag*, Groningen 1970, p. 127 e.v. Deze gebundelde artikelen waren toen een woord op zijn tijd en geven blijk van denkkraft en inzicht aangaande de spelende ontwikkelingen. Maar ze blijken ook een profetisch karakter te hebben met het oog op vandaag. Zowel de roomsen als de mystieke groeperingen en Geest-drijvers beroepen zich immers graag op Joh. 16:13. Het kerkelijk leergezag dan wel het 'inwendig licht' vertolken dan de voortgaande weg van de Geest door de tijd. Maar "de *toekomstige* tijd van de belofte ('zal u de weg wijzen tot de volle waarheid) is voor óns geworden tot de *voltooide* tijd van de *vervulling* van de belofte: *het in de Bijbel geboekstaafde Woord*." (p. 137)

Het valt gemakkelijk te begrijpen dat deze tekst voortdurend terugkeert om te betogen dat er de noodzaak is tot een 'eigentijds' spreken van het Woord van God en daarbij alle nadruk leggen op de *toekomstige* tijd van Joh. 16:13. De 'dode' Bijbel wordt pas levend, wanneer de Heilige Geest ons permanent voortleidt tot een nieuw spreken. De waarheid is immers niet af en valt niet zonder meer samen met de Bijbel. De belofte van Joh. 16:13 zou ons dan blijven uitnodigen tot een nieuw spreken en roept ons juist wég van het eens en voorgoed geboekstaafde en geschreven Woord van God. Trimp wijst dan op Kuitert, bij wie *het apostolisch getuigenis wel primair-exemplarisch is, maar niet definitief-normatief*. Het voortgaande werk van de Geest wordt in feite een *tegen-instantie* ten opzichte van de genoegzaamheid van de Heilige Schrift en de gesloten canon van de Bijbel. De 'eigen tijd' wordt een constituerende factor in het dynamisch proces van het actueel 'gebeuren' van de waarheid. Aldus Trimp.

Ik heb breed geciteerd, omdat de parallellen met diverse redeneringen in onze dagen duidelijk kunnen zijn. Zo bewegen naar mijn indruk Tom Wright en zijn volgelingen zich op dit spoor: 'in de Schrift hebben we het script in een aantal bedrijven. Aan ons nu de taak om in de geest van de oorspronkelijke auteur het script van het volgende bedrijf te schrijven.' Ook hier dreigt het definitief-normatieve karakter van Gods openbaring te verdampen.

Ik stel ook de vraag of het synode-rapport *Elkaar van harte dienen* én A.L.Th. de Bruine in zijn boek *Verbonden voor het leven* niet hier de wissel nemen en op het spoor overgaan, waarvan Trimp én Bavinck voorspelden waar het op uitloopt.

¹⁵ De dynamiek van zo'n proces is niet nieuw en daarom voorspelbaar. SGP-senator Diederik van Dijk citeert in zijn belangwekkende column (Nederlands Dagblad, 29 november 2022) Herman Bavinck. Die beschreef de ontwikkeling van de moderne theologie: "Het is een langzaam ontbindingsproces. Het begon met terzijdestelling van de belijdenis: alleen de Schrift moest gehoord worden. Dan wordt ook de Schrift losgelaten en gaat men tot de Persoon van Christus terug. Van de Persoon van Christus wordt eerst Zijn Godheid, dan zijn pre-existentie, vervolgens ook Zijn zondeloosheid prijsgegeven en blijft er niets van Hem over dan een godsdienstig mens, een religieus genie die ons Gods liefde openbaart. Maar

Waarom is dit allemaal zo wezenlijk? Het brengt ons op het spoor van *basis-principe 2*. Ik citeer W. van 't Spijker: "Christus oefent Zijn gezag uit door Zijn Woord en Geest. Zo is Hij zelf in het midden van de gemeente aanwezig."¹⁶ Door middel van Zijn Woord neemt Hij het woord en heeft Hij het in zijn kerken voor het zeggen. Ook over onze kerkdiensten en de inrichting ervan. En bij de viering van de maaltijd met Hem als Heer. Hij heeft het mandaat gekregen om beslag te leggen op onze relaties, op onze pasgeboren kinderen, hun kerkelijke opvoeding (onderwijs in de leer!) en noem maar op. Dat oer-gereformeerde uitgangspunt mis ik eigenlijk voortdurend bij allerlei overwegingen.

Eén voorbeeld. De nieuwe KO zegt (art. C1.1): iedere zondag komt de gemeente samen in openbare erediensten. Met liederen, gebeden en gaven verschijnt zij voor God. Pas daarna volgt: in de kerkdiensten wordt het Woord van God verkondigd en worden sacramenten van doop en avondmaal bediend. Geen woord meer over de inrichting van de erediensten. Dat mag ieder voor zich weten. Maar zwaarder weegt voor mij: het initiatief ligt beneden. De blik is primair gericht op de actie en activiteit van de gemeente. Luister dan naar de toonhoogte in de huidige GKv-KO: de gemeente viert de zondag als de dag van Christus' opstanding. De kerkenraad roept (uiteraard ambtshalve, namens Jezus Christus!) de gemeente samen in openbare kerkdiensten, als regel twee maal per zondag. Daar vindt de bediening van Gods Woord en van de sacramenten plaats, alsook de dienst van lied en gebed en de dienst van de barmhartigheid (art. C36.1 en 2). Ook ziet de kerkenraad erop toe dat deze diensten worden ingericht tot eer van God en dienstbaar aan de eenheid van de gemeente (art. C37.1).

Het gaat me niet zoer om allerlei liturgische regelgeving en discussies. Wat mij opvalt is dat de ambtelijke roepstem van de kerkenraad is weggefallen en de actie vanuit GóD in verkondiging ('bediening van verzoening!') en sacramenten pas aandacht krijgt nádat de gemeente in actie is gekomen.

Waar Jezus Christus naar de achtergrond schuift, dringt zomaar de mens zich naar voren. Dat kan ook de geestelijke, vrome of zelfgenoegzame mens zijn. In plaats van Christo-centrisch wordt het leven, ook het kerkelijk leven, dan antropocentrisch. Mens-middelpuntig. Een houding die overigens naadloos aansluit bij de postmoderne en ego-gerichte tijdgeest van vandaag.¹⁷

Natuurlijk is hiermee lang niet het laatste woord gezegd of zijn alle complexe vragen meteen beantwoord. En uiteraard zijn er ook middelmatige zaken, die je als kerken met elkaar kunt of moet afspreken. Het gaat mij niet om een strakkere of ruimere kerkorde. Het gaat mij om je startpunt en blikrichting. Om de spirituele doordenking van wat de Geest *door het Woord* tot de gemeenten te zeggen heeft. Om een orde in de kerk, die niet mensmiddelpuntig is, maar Christo-centrisch.

---

ook dat bestaan en die liefde Gods blijkt voor kritiek niet bestand." De kop boven de column luidt: "Een nieuwe manier van bijbellezen: als het Woord wordt beroofd van zijn universele gezag, is alles vloeibaar." Waar bevindt de achterban van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt en de Nederlands Gereformeerde Kerken zich momenteel? Van Dijk denkt zelf ergens in de derde zin: 'Dan wordt ook de Schrift losgelaten en gaat men tot de Persoon van Christus terug.' Buitenstaanders zien scherp. Ook prof. dr. H.v.d.Belt wijst op de dreigende vrijzinnigheid (Reformatisch Dagblad, 3 dec. 2022). 'Het Schriftgezag heeft een geestelijk karakter en functioneert alleen daar waar christenen er onvoorwaardelijk voor buigen. Wie dat loslaat, passeert de grens naar de vrijzinnigheid. En vrijzinnigheid, in welke vorm dan ook, heeft geen kinderen en kleinkinderen. De "bevrijdende nieuwe inzichten" zijn dan zorgelijke symptomen van geestelijk verval.' Deze dynamiek is even herkenbaar als zorgwekkend! Want wie de kerkgeschiedenis een beetje kent, kan het verdere verloop van dit proces wel voorspellen. Maar wie zijn geschiedenis níet kent, is gedoemd haar over te doen.

¹⁶Van 't Spijker, W., *De Kerk, Wezen, weg en werk van de kerk naar reformatorische opvatting*, Kampen 1990 p. 329 bij de bespreking van het presbyteriaal-synodale stelsel in zijn hoofdstuk over *De regering van de kerk*.

¹⁷Zie op dit punt het scherp analyserende boek van A. van de Beek, *Ego*, Een cultuuranalyse van het ik. In dit verband is ook de 'Umdeutung' van het begrip katholiciteit door de Werkgroep Kerkorde veelzeggend. Waar katholiciteit als *eigenschap van de kerk* altijd gerelateerd was aan het onverkort omhelzen van Jezus Christus, zoals Hij zich - ook bij monde van zijn apostelen - openbaart in Zijn Woord, en dáárom aan het onverkort uitdragen van dat totaal-onderwijs en de léér aangaande Jezus Christus, luidt de omschrijving nu: 'wij wijzen niemand af, die Jezus niet afwijst.' Sterk mens-gericht dus.

3. Principe en praktijk.

Hoogst vervreemdend was het daarom ook te lezen dat het kerkrecht de praktijk volgt.

Waar komt die stelling vandaan? Sowieso is het wel een opvallend en heel merkwaardig uitgangspunt: we belijden immers met elkaar dat het eerste kenmerk van de kerk is dat ze uitsluitend vaart op het kompas van het Woord van God, alles wat daarvan afwijkt verwerpt *en zo Jezus Christus erkent als het enige Hoofd* (art. 29 NGB).

Maar nee: 'Een kerkorde is *een praktische beschrijving* van de manier waarop de kerken elkaar ontmoeten en met elkaar om willen gaan. Kerkrecht is voor een belangrijk deel volgend recht: het legt vast wat er in de kerken aan ontwikkelingen gaande is. Bezig zijn met de kerkorde betekent steeds weer nadenken over alle thema's die daarin ter sprake komen.'¹⁸

En daarmee ligt de methodische vraag op tafel. Wat is het kompas, waar je op vaart? Wat is sturend: het principe of de praktijk? Wat beïnvloedt wat? Het plan was immers de fusie-kerk in te richten *volgens de beginselen van het gereformeerde kerkrecht*. Maar wat zijn dan die beginselen?

De Werkgroep Toekomstige Kerkorde is noemt soms wel dat kerkordelijke bepalingen naar bijbelse principes verwijzen (p. 7). Maar wanneer de Werkgroep verschillen in kaart brengt, wordt zelden of nooit het geestelijk beginsel áchter een artikel belicht. Van echte bezinning en afweging is nauwelijks tot geen sprake is. In alle lijvige rapportages geen woord over de diverse stelsels van kerkregering, of over de beginselen van gereformeerd kerkrecht. Daardoor lijken het praktische regelingen, die evengoed anders getroffen zouden kunnen worden. Het overbruggen van verschillen wordt een kwestie van schipperen, van geven en nemen. Of van de neuzen en stemmen tellen. Verschillen in praktijk en in vormgeving worden als puzzeltjes pragmatisch 'opgelost'.

Inmiddels is ook gebleken dat waar we het niet samen over eens kunnen worden, wordt terug geschoven naar de plaatselijke kerken. Ik ervaar dat pragmatisme, dat gebrek aan theologische denkkracht en confessionele diepgang als één van de grootste manco's van dit nieuwe ontwerp. Het lijkt er op dat de confessie formeel nog wel gezag heeft, maar materieel niet echt meer doorwerkt.¹⁹

Hoe kom je er toch toe te beweren dat het recht onze ontwikkelingen volgt...?

Het wegglijpen van de zondagsheiliging; het leeglopen van middagdiensten; de soms ordeloze of evangelicale inkleuring van kerkdiensten; het afkalven van het huwelijk als een instelling van God; dopen of opdragen... zijn dat niet meer dan neutrale ontwikkelingen? Of worden die allemaal ingegeven door de Geest? Of kan het ook opkomen uit een van God vervreemde cultuur en tijdgeest?

Wat zijn onze leidende principes? Die worden niet geïnventariseerd, niet geëxpliciteerd, niet bediscussieerd.²⁰ Op veel momenten vind ik dit ontwerp daarom veel te oppervlakkig en ondoordacht. Dat maakt de teneur ervan volgzaam, toegeeflijk, meegaand en vrijblijvend (of bijna vrijgevochten). De Landelijke Vergadering en Generale Synode hebben met elkaar blijkbaar niet het vermogen of de moed daar verandering in aan te brengen. De praktijk van de eenwording moet onder de geplande tijdsdruk geregeld worden. En het mag zeker niet te strak. Daardoor blijft het vooral pragmatisch.²¹

---

¹⁸ Citaat uit de Toelichting bij het eerste publieke concept van juni 2019.

¹⁹ Dit is wel een aangelegen punt. Terecht stelt G. van den Brink in het boek *Het Woord in geding* aan de orde dat het rapport *Elkaar van harte dienen* weliswaar het Schriftgezag in formele zin erkent, maar dat daar in materiële zin weinig van overblijft. Diezelfde dynamiek lijkt zich te voltrekken aangaande het gereformeerd belijden. Het gaat dan vooral om de menselijke intentie, onze goede bedoeling, het uitgesproken verlangen. Het levert een *gezindheids-ethiek* op. Buiten beeld blijft dan zomaar de vraag hoe dat adequaat wordt uitgewerkt en vervolgens ook *daadwerkelijk* vorm krijgt.

²⁰ In de bespreking heb ik aangegeven het geheel methodisch en theologisch ondermaats te vinden.

²¹ Naar mijn indruk wordt de inhoudelijke bezinning en diepgang onophoudelijk weggedrukt en overruled door de emotionele onderstroom van 'verlangen' naar herstel van de breuk en eenheid. Ik voorzie grote schade op langere termijn.

4. Mensbeeld - Geest en zonde.

Wie de praktijk volgt, veronderstelt dat die praktijk goed is en het navolgen waard.

Dat lijkt me hoogst naïef. Immers “de belijdenis dat de mens van nature zondig is – d.w.z. niet op God, maar op zichzelf gericht – is essentieel voor het kerkrecht.”²² Ook wanneer de Geest een mens wedergeboren doet worden, blijft die zonde hem nog aankleven. En, belijden we, dat trekt door alles heen. Als zwarte inkt in helder water.

De apostel schrijft: wat wij uit onszelf najagen is in strijd met de Geest en wat de Geest verlangt, is in strijd met onszelf (Gal. 5:17). Zelfs de vroomste mensen zijn in hun toewijding nog beginnelingen...²³

Hier gaat het in de praktijk steeds vaker mis.

In mijn ogen is de nieuwe kerkorde doortrokken van een te optimistische visie op de christen.

De orde volgt de ontwikkelingen. Die worden kritiekloos als een gegeven aanvaard. Let wel: ook de werkgroep signaleert confessioneel verval en beseft dat ‘veel ambtsdragers nauwelijks weten wat ze ondertekenen’; maar tegelijk gaat hij uit van het vermogen om plaatselijk adequaat te sturen, daarbij de goede afwegingen te maken en heilzame besluiten te nemen. Dat lijkt me wensdenken.

Ook ik signaleer dat de kennis van zaken binnen kerkenraden de laatste tientallen jaren bepaald niet gestegen is. Ik zie zomaar een selectieve of eenzijdige Schriftuitleg meespelen. Ik hoor heel wat exegeses op de klank af. En het postmoderne levensgevoel zit ook onder onze huid.

In dat optimistische mensbeeld van de gelovige christen zit een vorm van zelfoverschatting.²⁴ Maar hoogmoed gaat vooraf aan de val. Er is sprake van een structurele onderschatting van de zuig- en werkkraft van zonde en dwaling.²⁵ Die kan zich ook manifesteren in een cultuur, in de geest van deze tijd, in de vrome mens, in nieuwe ontwikkelingen of in een theologie. Bram vd Beek schreef zijn boek *Ego*: “Theologen ontwikkelen hun theologie vaak parallel aan de geest van de tijd. Het zijn niet zozeer expressies van het geloof in een cultuur, maar vaak *uitingen van die cultuur zelf*.”²⁶

Waarom niet geïnventariseerd en vervolgens dieper doordacht waardoor die ontwikkelingen worden ingegeven? En waarom niet beproefd of ontwikkelingen, cultuur, en de geest erin wel uit God zijn?²⁷

Bovendien: als je heikele kwesties overlaat aan de gemeenten, huiver ik al bij voorbaat voor de groepsdynamieken en machtsprocessen, die zich daarin zullen voordoen. Het wordt gemakkelijk een belangenstrijd en daar zit zomaar veel vlees en wereld bij, volgens mij. En welke kerkenraad durft nog écht *confessionele* leiding te geven en een gemeente zo nodig tegen de haren in te strijken?

Drie jaar geleden sprak ik in Bunschoten over de ommekeer in de GKV.²⁸ De mens is onder invloed van de menswetenschappen en het postmoderne levensgevoel belangrijk geworden. Voelen is daarbij belangrijker dan denken; ieder heeft zijn eigen waarheid en daarin moet je elkaar ook respecteren en tolereren. Heel wat kerkenraden proberen de kikkers nog zo veel mogelijk in de kruiwagen te houden en doen vooral aan people-management. In die dynamiek moet een voorganger vooral een ‘bruggenbouwer’ zijn tussen de diverse flanken en de verschillende generaties in de gemeente.

Vanuit de bijbelse visie op de mens, op zonde en op de cultuur, is het wat mij betreft een kerkorde zonder stevige confessionele ruggengraat. Hoe komt het toch dat de diepe grondtonen en de spiritualiteit uit het gereformeerde belijden niet helder doorklinken en hoorbaar stem krijgen?

²² Selderhuis, H.J., e.a. (red), Handboek Gereformeerd Kerkrecht, Heerenveen 2019, p. 25.

²³ Heidelbergse Catechismus antw. 114; en proef de ootmoed en bijbelse realiteitszin in de Dordtse Leerregels V art. 2-4.

²⁴ Zie voor vergelijkbare waarnemingen het interview met F. v.d. Pol, *Het Woord in geding*, p. 87 e.v.

²⁵ Zie ook het hoofdstuk van D. Slump in *Het Woord in geding*.

²⁶ A. van de Beek, *Ego. Een cultuuranalyse van het ik*, Utrecht 2022 p. 82.

²⁷ Conform de dringende oproepen van Christus' apostelen in Rom. 12:1-2 en 1 Joh 4:1.

²⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=ayetZlaNjUY>

Welke koers...?

De classis Ommen heeft groot gelijk: 'we vertrekken uit het presbyteriale-synodale stelsel en zoeken onderdak in het independentistische stelsel.'²⁹

In het kort: het presbyteriale-synodale stelsel gaat ervan uit dat Christus zijn kerk aanstuurt door middel van wettig geroepen ambtsdragers. En kerken weten zich geroepen elkaar op te zoeken en bij te staan om aan het Woord van Christus vrije doortocht te verlenen.

Het independentistische stelsel ziet de gemeente (let wel: niet Christus, of Zijn Woord) als de draagster van alle kerkelijk gezag. De autonomie van de gemeente laat weinig ruimte voor eenheid van een groter kerkverband.

Ik vind het altijd weer een verademing om te merken hoe W. van 't Spijker in alle rust de moeite doet en de ruimte neemt om die achterliggende principes op te helderen en over te brengen. Zo schrijft hij aangaande het presbyteriaal-synodale stelsel:

2. Schriftberoep. Confessionele keus

“Een wezenlijk kenmerk van het presbyteriale kerkelijke systeem is dat het zich beroept op de Schrift.”

En met betrekking tot het independentistische stelsel:

3. Principia

“We trachten nu eerst de kenmerkende trekken van het independentisme weer te geven”³⁰

Het gaat dus onmiskenbaar om Schriftuurlijke, principiële en confessionele keuzes. Waar gereformeerden die twee stelsels altijd onverenigbaar vonden, lijkt ook hier bij de Werkgroep van probleembewustzijn geen sprake. Het wordt niet opgediept, op tafel gelegd en verder doordacht om op basis van heldere argumenten weloverwogen keuzes te maken. De nieuwe orde lijkt zonder verder nadenken de praktijk dan wel het algemene gevoelens kritiekloos te volgen.

In 2017 spraken de GS en LV het verlangen uit om te komen tot één kerkgemeenschap, op basis van de Schrift als Woord van God, in gebondenheid aan de gereformeerde belijdenisgeschriften en *ingericht volgens de beginselen van het gereformeerde kerkrecht*.

Wat zouden mijn ouders en grootouders eenwording toejuichen.

Wat heeft de Here Jezus daarom hartstochtelijk gebeden.

Wat heeft dat uitgesproken verlangen mijn hoop gewekt en mijn verwachtingen gespannen.

Met hart en ziel ben ik confessioneel-gereformeerd dienaar van het Woord. De kerken hebben bij herhaling mij gevraagd daaraan trouw te blijven. Dat is ook wat ik verlang en naar vermogen wil.³¹ Ik vertel hier ook helemaal geen nieuwe dingen. In 2014 maakte ik als afgevaardigde de synodevergadering mee, die de finale versie van de GKv-KO vaststelde. Als kerken schaarden we ons unaniem achter de principes en de concrete uitwerking ervan. Tot op vandaag is het geldend recht.³² Voor mij is het een verbijsterende gewaarwording te zien hoe de GKv zich binnen 8 jaar losscheurt van tal van basis-principes, die over de reling zet, onbezonnen van koers wijzigt en een breuk voltrekt met wat altijd gezond gereformeerd was. Is de naam 'confessioneel-gereformeerd' nog wel de vlag, die de lading van dit schip dekt? Niet alleen formeel, maar ook materieel? Ik zie het niet terug.

²⁹ <https://onderwegnaar1kerk.nl/classes-en-regios-en-kerkorde/>

³⁰ Van 't Spijker, W., De Kerk, Kampen 1990, p. 326 e.v. en p. 319 e.v.

³¹ Het heeft er inmiddels alle schijn van dat tijdens de wedstrijd de spelregels worden gewijzigd. Tijdens de bespreking heb ik aangegeven er grote moeite mee te hebben dat de kerken bij mijn ambtsaanvaarding mij toezegden mij te omringen met en ruggesteun te geven door confessioneel betrouwbare ambtsdragers en dat nu terug nemen.

³² Het is even veelzeggend als illustratief dat elk beroep op de gereformeerde basis-principes én op de huidige GKv-regelgeving geen gehoor meer vindt en daarbij negatief kan worden geframed, zie ook Nader Bekeken, nov. 2022.

Wat moet ik nu, als confessioneel-gereformeerd theoloog? En als voorganger van een gemeente? Moet ik kritiekloos meedeinen...en mijn belofte breken...?? Maar ik signaleer hoe aan boord van het kerkschip niet alleen het kompas onklaar geraakt (of gemaakt) is, waardoor het schip uit koers slaat en alle kanten op zwabbert. Ik zie ook hoe het schip onder de waterlijn is lekgeslagen. Het water van confessioneel verval, van de tijdgeest en van de hedendaagse cultuur gutst volop naar binnen.³³ De Landelijke Vergadering en Generale Synode roepen bezorgd: 'blijf toch aan boord, we hebben vast nog wel ergens ruimte voor jullie, en je krijgt een extra handleiding om aan boord je weg te vinden en mee te blijven varen.'³⁴ Maar het blijft natuurlijk lapwerk wanneer je een blinde vlek hebt voor het lek en niet uit alle macht probeert het gat te dichten of volstrekt onvoldoende pompcapaciteit inzet. In de nieuwe kerorde worden de waterdichte deuren niet gesloten, om erger te voorkomen, maar juist verder opengezet en hier en daar zelfs weggehaald.³⁵

Het enige wat ik kan en naar eer en geweten ook *moet* doen, is de alarmbellen laten rinkelen... Voor mij is niet primair de vraag aan de orde of ik aan boord blijf dan wel in allerijl in een reddings-sloep spring. Het gaat mij niet om zelfbehoud of om eigen comfort. Het gaat mij om een kerkschip waarop Jezus Christus vanuit het hemels Licht de eerste stuurman is, door Zijn Geest van liefde, wijsheid en kracht, met Zijn Woord als onfeilbaar en door en door betrouwbaar kompas.

Maar ik zie een orde ontstaan waarin:

- *het Hoofd van de kerk, die Zijn Lichaam is, in de mist komt;*
- *de bescherming van Zijn helder Woord als de adem van Zijn Geest zeer te wensen overlaat;*
- *de praktijk voorrang krijgt boven diverse bijbelse en geestelijke principes;*
- *het mensbeeld te optimistisch is en onvoldoende rekent met de macht van zonde en dwaling;*
- *en de grondtonen uit de gereformeerde geloofsconfessies onvoldoende tot klinken komen.*³⁶

De kerk-regering verandert wezenlijk van karakter. Op de vraag of dit *daadwerkelijk* in hart en nieren een orde is, *overeenkomstig de gereformeerde beginselen*, luidt mijn antwoord ontkennend.³⁷

Op 1 mei is de invoering van deze nieuwe orde in de kerk onomkeerbaar. Het point of no return. "Ziet dan toe op uzelf en op de kudde, te midden waarvan de Heilige Geest u tot opzieners aangesteld heeft om de gemeente van God te weiden, die Hij verkregen heeft door het bloed van zijn Eigene." "Een opziener moet zich houden aan het betrouwbare woord naar de leer, zodat hij ook in staat is op grond van de gezonde leer te bemoedigen en vermanen en de tegensprekers te weerleggen."³⁸

Alle kerkenraden zijn ieder voor zich verantwoordelijk voor de koers die zij uitzetten voor de aan hen toevertrouwde gemeente van Jezus Christus. Zij zijn geroepen namens Hem te waken over de zielen.

---

³³ In de bespreking gebruikte ik het beeld van een cruiseschip, waarop men bovendeks iedereen wil respecteren, het zo goed mogelijk naar de zin wil maken en opgetogen feest viert, maar vergeet te checken of het schip nog wel goed op koers ligt en er ondertussen benedendeks onder de waterlijn ook grote, misschien wel onoplosbare problemen zijn.

³⁴ Nederlands Dagblad 12 november 2022.

³⁵ Ik deel de observaties van collega Bart van Egmond in zijn lezing op 19 november 2022 (zie elders op deze site): "Nog altijd aanvaarden deze kerken de gereformeerde belijdenissen als basis voor hun eenheid, maar alle *middelen* om deze belijdenis tot gelding te brengen in het leven van de gemeenten worden facultatief gemaakt. (...) De nieuwe kerorde legt vast wat al praktijk is. In plaats dat ze *normen* vastlegt waar de praktijk naar gericht moet worden. Ja, men maakt het zelfs nog erger door ook de binding aan het gereformeerde belijden verder te problematiseren."

³⁶ Van Egmond, idem: "Ik kan dan ook niet anders concluderen dan dat deze kerorde het verval van deze kerken als gereformeerde kerken verder vastlegt, en legitimeert."

³⁷ Aanzienlijk breder en diepgaander daarover is het boek *Het Woord in geding*, m.n. p. 115 e.v., p. 145 e.v. en p. 165 e.v.

³⁸ Vgl. Hand. 20:28; Titus 1:9.